

KULTŪROS PANAŠUMŲ IR SKIRTUMŲ SĄVEIKA GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE

Ieva Bilbokaitė

Šiaulių universitetas

Įvadas

Tarpkultūriškumas ir tarpkultūrinis ugdymas tautiškumo sampratos kaitos požiūriu tampa svarbus globalizacijos proceso kontekste. Siekiant suprasti dabartinius socialinius procesus bei kultūrų skirtumus, būtina išanalizuoti globalizacijos reiškiniui suteikiamas prasmes. Tai vienas dažniausių politikos, ekonomikos ar kultūrų tyrimų objektų, šiuolaikinių politikos ir mokslo terminų. Kultūrų kaitos bei skirtubių raiškos analizė apima mokslinės literatūros studiją globalios transformacijos, kultūrų industrijos, kultūrinės globalizacijos, nelygybės, sociologijos bei antiglobalizacijos tematika. Šio fenomeno tyrėjai, kurių mokslinėmis idėjomis remiasi daugelis šiandienos mokslininkų, esti: D. Held (2002), A. Giddens (1994, 1996, 2005), U. Z. Bauman (1998).

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose (2003) akcentuojama, kad Lietuvos švietimas turi padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir pasirengti būti savarankiškam, veikliam, atsakingam, norinčiam ir gebančiam nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą. Vienas iš esminių šiandienos švietimo misijos akcentų yra darnios, žiniomis grįstos kultūros plėtros užtikrinimas, visuomenės kūrybinių galių stiprinimas. Taip kartu siekiama laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą, puoselėti šios kultūros atvirumą ir dialogiškumą. Švietimo politika skiria ypatingą dėmesį asmens patriotizmo, jo pilietinio, kultūrinio ir tautinio tapatumo ugdymui. Aktyvi pilietinė veikla tampa sudėtine švietimo turinio dalimi. LR švietimo dokumentuose daug dėmesio skiriama asmens kompetencijos tobulinimui, o švietimo strategijoje ir praktikoje vis labiau ryškėja transformacinė švietimo funkcija – inicijuoti pozityvius visuomenės pokyčius, kurti tobulesnį pasaulį (Pedagogų rengimas Lietuvos Aukštosiuose mokyklose darnaus vystymosi švietimo kontekste, 2006). Todėl itin aktualus tarpkultūrinio ir tautinio ugdymo dermės pagrindimas.

Įvairių kultūrų skirtubių realizavimas remiasi esminiais antropologų ir sociologų C. Kluckhohn ir F. R. Strodtbeck (1962) vertybių orientacijos teorijos teiginiais, liudijančiais universalių problemų ir sprendimų, kurie remiasi vertybėmis, ribotumą. Kultūrų klasifikaciją pateikia ir F. Trompenaars, C. Fampden-Turner (1997), kultūros bei verslo klau-

simus tiriantys mokslininkai, išskirdami septynias kultūrų dimensijas. Antropologas E. Hall (1976) suklasifikavo kultūras į dvi dideles grupes – sodraus ir blankaus konteksto. Tai labai platus ir apibendrintas klasifikavimas, tad abiejoms kultūrų kategorijoms priklausantys žmonės apibrėžiami nevienodomis, t. y. tik jiems būdingomis charakteristikomis. *Tyrimo objektas* – kultūros panašumų ir skirtumų sąveika. Tyrimu siekiama pateikti globalizacijos sampratos aiškinimo kontekstų kategorizaciją bei analizuoti globalizacijos priežastingumo diskursą.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti kultūros panašumų ir skirtumų sąveiką globalizacijos kontekste.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė.

Tyrimo metodologinės nuostatos

Socialinio konstruktyvizmo filosofija (Pinker, 2002, Searle, 1995). Jos pagrindas yra socialinės teorijos ir žinios apie socialinius reiškinius. Taigi, socialinio konstruktyvizmo kontekste tarpkultūriškumo suvoktys ir raiška ugdymo praktikoje tampa itin aktuali problema, verta ypatingo dėmesio, kadangi tiriamos skirtingos tarpkultūrinio ugdymo praktikos. *Kritinė teorija* (Dahms, 2008; Brookfield, 2005), kuri aiškinama, kaip „reikšmės formulavimas, gimęs troškimas sukurti paaiškinimus, conceptualią realybės tvarką“ (Poster, 1989, p. 5). Kritinė teorija rodo ideologiją kaip plačiai priimtą vertybių, mitų, paaiškinimų, asmeninių nuostatų ir moraliai trokštamų daugumos populiacijai. Todėl šios teorijos taikymas, tarpkultūrinėms kompetencijoms aiškinti, atskleis kritinį požiūrį, mokyklos bendruomenės narių suvokimą, keis socialinę tikrovę, kadangi kritinė teorija stengiasi generuoti specifinę pasaulio viziją, kokia ji galėtų būti (Bilbokaitė, 2012).

Tyrimo rezultatai

Požiūrių į globalizacijos sąvoką analizė

Akcentuotina, kad globalizacija dažniausiai funkcionuoja kaip sinonimas šiems fenomenams: liberalios politikos siekimas pasaulio ekonomikoje, augantis vakarietiško politikos, ekonomikos bei kultūros gyvenimo formų dominavimas; naujų technologijų sklaida, unifikauta visuomenė, kurioje panaikinamos svarbiausios socialinių konfliktų

priežastys (Scheuerman, 2010). Remiantis mokslinės literatūros analize, pažymima, jog pastarieji fenomenai išryškėja penkiose kategorijose, kurios

detaliau analizuojamos, siekiant atskleisti jų turinį (1 lentelė).

1 lentelė. *Globalizacijos sampratos interpretacijų kontekstai*

Kategorija	Subkategorijos	Teiginiai	Autorius
Ryšiai	<i>Tinkliniai ryšiai</i>	<...> nusako greitai besiplėtojantį ir nuolat tankėjantį tarpusavio ryšį bei tarpusavio priklausomybės tinklą, būdingą šiuolaikiniam socialiniam gyvenimui	Tomlinson, 2002
	<i>Ryšių stiprumas</i>	<...> apibrėžiama kaip internacionalizacija. Šiuo požiūriu globalus reiškia šalių tarpusavio ryšius, o globalizacija – tarptautinių mainų augimą ir tarpusavio priklausomybę	Morkūnienė, 2003
	<i>Ryšių plėtojimas</i>	<...> visų šiuolaikinio socialinio gyvenimo aspektų tarpusavio ryšio plėtotė, gilėjimas ir greitėjimas pasauliniu mastu;	Held, 2002
	<i>Subjektų susietumas</i>	<...> nusako faktą, kad mes vis labiau gyvename viename pasaulyje, taigi stiprėja individų, grupių ir tautų tarpusavio priklausomybė	Giddens, 2005
Homogenizacija	<i>Apibendrinamumas</i>	<...> tapatinama su universalizacija, pasauline kultūrų sinteze	Morkūnienė, 2003
		<...> duoda daugiausia naudos, istoriškai nesąžiningai, atrankos būdu gerinant, kultūriškai susvetimėjant, politiškai dominuojant ir ekonomiškai stengiantis sukurti pasaulio ekonomikos bei susijusių gyvenimo sistemų mišinį	Abdi, 2010
Homogenizacija	<i>Visumiškumas</i>	Globalizacijai būdinga tai, kad ji sustiprina pasaulio, kaip visumos, suvokimą	Tomlinson, 2002
		Tai homogenizacija, kai visas pasaulis traktuojamas kaip tampan-tis vakarietiškas, t. y. modernus, kraštutiniu atveju – amerikie-tiškas. <...> suvokiama kaip vesternizacija arba modernizacija, ypač jos amerikanizuotas pavidalas	Morkūnienė, 2003
Nuotolio nykimas	<i>Atstumo dimensijos redukcija</i>	<...> yra didėjančio atstumo susijungimo priežastis	Hannerz, 1996
		<...> kaip liberalizacija, t. y. sukūrimą atviros, be sienų pasaulinės ekonominės erdvės, reiškiančios laisvą prekybą, materialinių gėrybių, aptarnavimo, pinigų ir finansinių instrumentų laisvą judėjimą	Morkūnienė, 2003
Kultūriniai pokyčiai	<i>Kultūros esmė</i>	<...> šiuolaikinės kultūros esmė, o kultūrinė veikla yra globalizacijos esmė	Tomlinson, 2002
	<i>Kultūros žodynas</i>	<...> nusakomi galingi mūsų laikų permaitinimo procesai negali būti tinkamai suprasti nepasitelkus konceptualaus kultūros žodyno	Tomlinson, 2002
	<i>Pakeičia kultūrinės patirties audinį</i>	Permainos pakeičia patį kultūrinės patirties audinį ir veikia patį supratimą, kas iš tikrųjų yra kultūra šiuolaikiniame pasaulyje	Tomlinson, 2002
	<i>Fenomenas</i>	<...> daugiadimensinis fenomenas, apimantis ne vien tik ekonominius elementus, bet ir daugelį neekonominių aspektų	Prasad, Prasad, 2007
	<i>Pokyčių diskursas</i>	<...> pokyčių paradigma, kuri tapo tam tikru diskursu ir socialiniu įvaizdžiu	Bao, 2008
Nuolatinis vyksmas	<i>Nesuderinamas procesas</i>	<...> formuojantis ir nesuderinamas procesas be jokių aiškių struktūrinių reikalavimų	McMichael, 2004
	<i>Neutralus procesas</i>	<...> nei socialistinis, nei kapitalistinis, o neutralus procesas	Knight, 2008

Sudaryta autorės

Globalizacijos suvoktis išryškėja *ryšių kategorijos* kontekste. Diskursas teikia teorinių prielaidų, kad globalizacija gali būti apibrėžiama ryšius reprezentuojančiomis sąvokomis, matmenimis. Pirmoji subkategorija atskleidžia, jog socialinėje realybėje pastebimi *tinkliniai ryšiai*, kurie subjektams leidžia labiau, giliau ir ilgiau bendrauti tarpusavyje, nepaisant fizinių galimybių bei demografinių nuotolių.

Šio ryšio esmė – nuolat plėstis. Kadangi žmonės susiduria su iššūkiais, sunkumais ir įvairių gebėjimų reikalaujančiomis situacijomis, todėl grupinė veikla ar jos realizavimas per skirtingus subjektus yra priimtinesnė dėl veiklos veiksmingumo.

Minėti *ryšiai turi savybę stiprėti*, todėl tai dar vienas globalizacijos esmės požymis. Glaudūs ryšiai labiau įpareigoja suinteresuotas grupes veikti atsakin-

giau, intensyviau ir produktyviau, taip kuriant naujas idėjas ir jų realizavimo planus. Tuo pagrindu remiasi ES dokumentai, kurie teikia galimybių vykdyti įvairius tarpkultūrinius mainus (Comenius, Nordplus ir kt.).

Ryšiai ne tik užmezgami, bet ir *plėtojami* tam, kad būtų pasiektas norimas rezultatas. Sutelkiami skirtingą patirtį turintys žmonės, jų grupės ar joms atstovaujanti organizacijos. *Subjektai yra tarpusavyje susieti* ryšiais – atsiranda pareigos, atsakomybė, veiklų pasiskirstymas. Galima būtų gretinti minėtus globalizacijos ypatumus ryšių aspektu su kitų laikmečių ryšių aspektais ir paneigti tam tikra prasme sureikšmintą kontekstą. Tuo atveju verta atskleisti, jog visais laikais, o ypač nuo rašto atsiradimo, žmonės stengiasi puoselėti ryšius, kadangi tai užtikrindavo atitinkamus mainus bei geresnio gyvenimo tėkmę. Tačiau tarp šių dalykų, epochiniu gretinamuoju aspektu, yra pagrindinis skirtumas – globalizacijos sampratoje ryšiai atlieka sustiprintą, padidintą ir išplėtotą vaidmenį, kuris regimas kaip kasdienis atributas. Šiame laikmetyje žmonės bendrauja pasitelkdami įvairias technines priemones, jie turi galimybę dažniau komunikuoti susitikdami tiesiogiai, todėl sąveikavimas stiprėja priklausomai nuo poreikio ir socialinių veiksnių.

Ryškus globalizacijos sampratos požymis – *homogenizacija*. Ji realizuojama per įvairių reiškinų *apibendrinamumą*. Pastarasis reiškiasi kaip sintetinis darinys, talpinantis skirtingus požiūrius, vertybes, gyvenimo stilius, papročius, ritualus, visa, kas sieja žmones ir jungia juos į grupes. Tačiau apibendrinamumas pasireiškia ne kaip išvardytų dalykų skirtybė, bet kaip juos vienijančių požymių visuma. Tai visa, kas leidžia manyti, kad atitinkama bendruomenė, grupė ar organizacija turi bendrus ritualus, vertybes ir požymius, pagal kuriuos kiti juos gali identifikuoti kaip priklausančius konkrečiai subjektų kategorijai.

Antras požymis – *visumiškumas*. Pastarasis paremtas nuomone, jog daugelis dalykų, egzistuojančių šiuolaikiniame pasaulyje, sudaro bendrą visumą. Viena vertus, atskiros dalelės netenka savo unikalumo, nes orientuojamasi į masinę kultūrą – ji išryškėja dėl žmonijos poreikio greitai įsisąmoninti sudėtingus dalykus, o tai įmanoma tik esant bendriems kodams, kuriuos lengva dekoduoti. Kita vertus – visuomenė turi palankesnes sąlygas tobulėti skirtingose šalyse, taip įgyti daugiau patirties dėl tų pačių visuminių bendrysčių, leidžiančių greičiau susiorientuoti ir veikti skirtingose kultūrose.

Globalizacija įprasminama *nuotolio nykimo kontekste* – *redukuojama atstumo dimensija*. Šiuolaikinėje erdvėje žmonės daugiau bendrauja technologijų pagalba, nekeisdami savo buvimo vietos, todėl tokie dalykai kaip teritorija, valstybės sienos ir žemynai pamažu praranda ankstesnę savybę – būti judėjimą ribojančiais veiksniais.

Taip pat globalizacija suvokiama ir per *kultūrinius pokyčius*. Jie identifikuojami analizuojant *kultūros esmę, kultūros žodyną, pokyčius*. Stebimas nuolatinis įvairių kultūrų virsmas – tai, kas buvo visiškai skirtinga, pamažu tampa bendra ir vieninga. Kultūra, pasiima tai, kas kuriančių ir plėtojančių asmenų nuomone, gali ją paįvairinti. Kartais priimami net radikalūs sprendimai ir svetimų kultūrų elementai perkeliama į naują terpę. Mokslininkai teigia, kad gajus yra Vakarų amerikoniškos kultūros perėmimas, todėl mažesnės kultūros netenka savasties. Tolesnė kultūrų raida priklausys nuo ją puoselėjančių poreikių – ar ir toliau bus siekiama globalumo, kad viskas turėtų vienodus, panašius kodus, ar priešingai – bus stipriai atsigręžta į skirtingumą ir unikalumą.

Globalizacija aiškina ir kaip *nuolatinio vyksmo kontekstas*. Tuo remiantis interpretuojamas *nesuderinamumas* ir *neutralumas*. Procesas nėra nuoseklus, aiškus, jis nuolatos keičiasi ir tai vyksta chaotiškai, neplanuotai ir nestruktūruotai. Šie pokyčiai įgalina asmenis išvelgti globalizacijos reikšmę per procesų virsmą ir jų pasiekiamus regimus rezultatus. Kadangi procesų virsmas spartus ir neprognozuojamas, jo interpretacija ir pasekmės išryškėja įvairiose srityse, neapsiribojant vien ekonomine ar socialine sfera. Tuo remiantis aiškėja globalizacijos esmė – nuolatinio vyksmo kontekstas, kuriame veikia skirtingos jėgos, palaiapsniui supanašėjančios visose pasaulio vietose.

Apibendrinant galima teigti, kad globalizacija daro įtaką politinei, kultūrinei, švietimo sritims. Ji išreiškia per ryšių, homogenizacijos, nuotolio nykimo, kultūrinių pokyčių bei nuolatinio vyksmo dimensijas, kai tvarkos suardymas tampa norma, nieko nestebinančia kasdienybė.

Globalizacijos raiška

Remiantis mokslininkų (Ohmae, 1990; 1995, Hirst and Thompson, 1996b, Giddens, 1996, 1994, Tomlinson, 2002, Held, 2002 ir kt.) pateikta požiūrių į globalizaciją klasifikacija ir atlikus antrinių šaltinių analizę, parengta globalizacijos priežastingumo diskurso analizė, išskiriant esminius teiginius, kurių turinys atspindi kultūros bei minėto reiškinio sąsajas (2 lentelė).

2 lentelė. *Globalizacijos priežastingumo diskursas*

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai	Autoriai
Naujas istorinis tarpsnis	<i>Nauja era</i>	<...> šiuolaikinė globalizacija reiškia naują erą, kur visos tautos vis labiau paklūsta globaliai rinkai	Ohmae, 1990
	<i>Nauja epocha</i>	<...> apibrėžia naują žmonijos istorijos epochą, kurioje tradicinės nacionalinės valstybės globalioje ekonomikoje tampa nenatūraliais, net neįmanomais verslo vienetais	Guehenno, 1995
Ryšinė stadija	<i>Būseną</i>	<...> ypatinga sąlyga ar galutinė būseną, visiškai integruota globali rinka	Hirst and Thompson, 1996b
	<i>Sąsajos</i>	<...> vieningas procesas, prilyginamas ekonominėms ir kultūrinėms sąsajoms	Ohmae, 1990; Hirst and Thompson, 1996b
		Kultūrinis matmuo aprėpia dvilypį globalizacijos vyksmą – „ne-čia“ ir „čia“: tai sąsaja tarp didžiulių sisteminių slinkčių ir pokyčių mūsų grynai vietiniuose kasdienės patirties pasauliuose	Giddens, 1994b
		<...> globalizacija svarbi tuo atžvilgiu, kad ji yra savybin-gas viso sudėtinio susisaistymo proceso aspektas	Tomlinson, 2002
Savalaikiškumas	<i>Modernizmas</i>	<...> pirmiausia yra moderniojo amžiaus fenomenas	Bentley, 1996; Frank ir Gills, 1996
	<i>Pažanga</i>	<...> eina kartu su gana sklandžia žmonijos pažangos plėtra	Ohmae, 1990; Clark, 1997
Virsmas	Transformavimas	<...> plinta transformacinė jėga, sudrebinanti visuomenės, ekonomikos, valdymo ir pasaulio tvarkos institucijas	Giddens, 1996
	Kaitos maksimumas	<...> migracinės, politinės ir kultūrinės raidos modeliai neturi istorinio precedento. Visos pasaulio šalys <...> vienu ar keliais atžvilgiais dabar yra didesnės (globalios) sistemos funkcionalios dalys	Nierop, 1994
	Naujos socialinių darinių formos	<...> susijusi ne tik su nauju suverineteto režimu, bet ir su naujų galingų globalaus masto neteritorinio ekonominių ir politinių organizacijų formų, tokių kaip multinacionalins korporacijos, transnacionaliniai judėjimai, atsiradimu	Rosenau, 1997
	Hibridai	<...> kultūrų ir tautų susipynimas formuoja kultūros hibridus ir naujus globalinius kultūrų tinklus	Held, 2002
	Konfrontacija	<...> stumia ir traukia visuomenės priešingomis kryptimis; ji fragmentuoja bei integruoja, skatina bendradarbiavimą bei konfliktus, o kartu ir universalizuoja bei specializuoja	Rosenau, 1997
	Konformizmas	<...> šiuolaikinės globalizacijos procesai neturi istorinio precedento, nes viso pasaulio vyriausybės ir visuomenės privalo prisitaikyti prie pasaulio, kuriame jau nėra aiškių ribų tarp tarptautinių ir vietinių, išorinių ir vidinių reikalų	Sassen, 1996

Sudaryta autorės

Globalizacijos atsiradimui įtakos turėjo daugelis veiksnių, iš kurių esminiai bus aptarti detaliau. Pirmiausia, hiperglobalistų (Ohmae, 1990, Guehenno, 1995, Hirst and Thompson, 1996b, Bentley, 1996; Frank ir Gills, 1996, Clark, 1997) nuomone, susiformavo *naujas istorinis tarpsnis* – tarsi poreikis istoriškai ir geneziškai keisti ir keistis. Vieni linkę tai įvardyti kaip *naują erą*, kiti – *naujos epocha*. Abiem atvejais atskleidžiama, kad globalizacija pradėjo formotis palaipsniui, atsiradus poreikiui keistis ir būti veikiamam naujai besikuriančių jėgų kultūrinėje ir tarpkultūrinėje terpėje. Atsiradus naujoms technologijoms, išnykus sienų ir laiko dimensijoms (arba sumažėjus joms iki minimumo), tarptautiniai mainai ir jų pagrindu vykdomos veiklos sukėlė situacijas, kuriose ir formavosi naujo požiūrio reikalaujanti

epocha. Pastarojoje daugybė skirtingų veiksnių eliminuojami, o bendrais tampa didžiausią reikšmę turintys elementai. Todėl daugeliu atvejų globalizacija sukūrė sąlygas skirtingoms tautoms ir valstybėms tarpusavyje bendrauti visiems suprantamesne kalba (anglų kalbos išsigalėjimas) ir formomis (elektroniniai laišakai, forumai).

Globalizacijos susiformavimas buvo veikiamas ir *ryšinių stadijų*. Tai byloja apie pakitusias *būsenas bei sąsajas*, kuomet pradėjo intensyvėti tarptautinių ryšių poreikis, jų realizavimas. Pirmiausia buvo atskleista, jog visuomenė turi progresuoti bendraudama ir bendradarbiaudama tarpusavyje, kai visuomenės samprata išsiplėtė nuo „visuomenė – nacionaliniu lygiu“, iki „visuomenės – pasauliniu lygiu“. Tuo remiantis visuomenės nariais tapo viso pasaulio

žmonės, net tie, kurie gyvena itin uždaroje kultūroje ir atsilieka nuo civilizacijos. Įsivyravo būsenos, kurios rodė poreikį plėsti ryšius, juos stiprinti ir, kaip įmanoma, puoselėti, kad iš kitų perimta patirtis taptų sava ir priimtina. Taigi, ryšinė stadija rodo, kad globalizacija atsirado dėl ryšių formavimosi būtinumo ir jų išsaugojimo bei plėtojimo prioritetų.

Savalaikiškumas – viena iš globalizacijos priežasčių. Ši kategorija siejasi su jau anksčiau aptartomis, kadangi ji išreiškiama panašiais matmenimis. **Modernizmas** ir **pažanga** – šie rodikliai tapo esminiai, reprezentuojantys globalizacijos priežastis. Atsiradus modernizmui, kuomet unifikacija imta abejoti, nuspręsta ieškoti panašesnių ir visiems suprantamų kodų. Be to, vienareikšmiškai apsispręsta atsakyti nekintančių ir loginio pozityvizmo laikotarpiu gyvusių idėjų apie pastovią realybės konstantą bei jos lyderius. Modernizme kiekvienas gali tapti lyderiu ir prarasti vadovavo poziciją, jei jį pakeičia naujas ir geresnis duomenis turintis lyderis. Šiuo atveju tą antrina pažanga – vienos technologinės priemonės keičia kitas ir ta kaita vyksta labai sparčiai. Taigi, ne tik ekonominė, bet net ir mokslo genė žadina globalizacijos atsiradimą.

Globalizacijai įtakos turi **virsmas**, pasireiškiantis trimis subkategorijų veiksniais. **Transformavimas**, kaip būties keitimasis realybėje, veikia pastebimai, todėl susiklosto aplinkybės, reikalaujančios vieno virtimo kitu. Dėl šių elementų vyksta kaita, kuri pasiekia aukštą intensyvumo lygį – didesnį nei kitose epochose. Nustatoma, jog vyksta **kaitos maksimumas** – stiprus įvairių kaitos būvių susitelkimas, pasiektas apogėjus ir viršūnė, bei **naujų socialinių darinių formos**. Pastarosios formuojasi remiantis tomis pačiomis minėtomis aplinkybėmis – kaitoje, procesų mišinyje, susidarant ir persikuriant vis naujoms subjektų grupėms. Taigi, virsmas egzistuoja ir kuria globalius procesus, įtraukia vis daugiau objektų ir subjektų. **Konfrontacija** – kaip vienas iš šalutinių veiksnių, kuris veikia globalizacijos formavimąsi. Natūralu tai, jog ne visiems priimtina kultūros veiksnių homogenizacija, nes prarandamas savitumas, tradicinių vertybių žmonės priešinosi inovacijoms ir nuostatai, kad viskas šiame pasaulyje keičiasi. Todėl nieko pastovaus nėra, o tai ir reiškia, jog nuolatinį tobulinimosi poreikį turime realizuoti kaitoje, pasitelkdami papildomas sąnaudas. Tačiau jau pamažu sprendžiami kur kas didesni religiniai konfliktai – vyksta religinių lyderių susitikimai, priimami vieningi, bendrumus atspindintys sprendimai, o ne ryškina mi prieštaravimai bei neigimas. Tačiau kaip tik pastarajam veiksniai reikia laiko, kad būtų suprasta, jog konfrontacija ir opozicija yra laikina, kol randamos optimalios bendradarbiavimo formos. Būtent, skirtubių naikinimas arba minimizavimas ir jų sujungimas

į vieningą visumą kultūroje pastebimas kaip naujų **hibridų** formavimasis. Kita vertus, pastebimas ir **konformizmas** – prisitaikymas, kuomet silpnesnė bendruomenė paklūsta stipresnėsios kultūriniam ypatumams, įtaigesnė ir didesnė edukacinė paradigma užslopina mažesnes. Prisitaikymo sindromas sudaro geras sąlygas formuoti globalizacijai – mes patiriame Vakarų bei Rytų kultūrų įtaką, perimame pasaulyje vyraujančias normas, vertybes, masinių informavimo priemonių skleidžiamą propagandą apie madas, maisto patiekalus, televizijos laidas ir pan. Minėti ir panašūs veiksniai populistiskai plinta ir tampa masiniais, o tai tam tikra prasme verčia daugelį žmonių prisitaikyti ir rinktis tik tai, kas siūloma. Palaipsniui generalizuojama dalykų visuma tampa globaliais elementais.

Išvados

1. Išanalizavus Lietuvos ir užsienio šalių mokslinę literatūrą, atskleisti kultūros sampratos aiškiniškai ir požiūriai, leidžiantys teigti, kad šiandien egzistuoja visai kitokia kultūros samprata, kai tvarkos saardymas tampa norma, laiduojančia virsmus. Kultūra siejama su pastovios vietovės idėja, gyvenimo įprasminimu per tikslus, kūrimas prasmės, apibendrintų veiksmų visumą, elgesio taisyklės, paveldą, komunikaciją, socialines praktikas bei etosą.
2. Atskleistos kultūrinės kaitos priežastys globalėjančio pasaulio kontekste suponuoja išvadą, kad kultūra globalizacijos sąlygomis atsisako savo struktūrų ir perima kitas, paremtas ryšiais, homogenizacija, atstumo dimensijos redukcija, nuolatinis vyksmu bei kultūriniais pokyčiais. Šiuos pokyčius sąlygoja naujas istorinis tarpsnis, savalaikiškumas, išreiškiamas modernizmo bei pažangos dimensijomis bei nuolatinis virsmas, sąlygojamas transformacijų, kaitos, naujų socialinių darinių formų, konfrontacijos bei konformizmo veiksmų.

Literatūra

1. Abdi A. A., 2010, Globalization, Culture and Development: Perspectives on Africa. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*. Vol 2. Special Issue No 1. P. 1–26.
2. Bauman Z., 1998, *Globalization: The human consequences*. New York: Columbia University Press.
3. Bentley J. H., 1996, Cross-Cultural Interaction and periodization in world history, *American Historical Review*, 101, June. In Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. (2002). *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai.
4. Bilbokaitė I., 2012, Perception and Expression of Interculturality in Educational Practice from Pedago-

- gical Perspective. *EDULEARN12, 4th international Conference on Education and New Learning Technologies*, IATED. P. 526-530.
5. Brookfield S. D., 2005, *The Power of Critical Theory for Adult Learning and Teaching*. Poland.
  6. Clark R. P., 1997, *The Global Imperative: An Interpretative History of the Spread of Mankind*. Boulder: Westvie Press.
  7. Dahms H., 2008, No Social Science Without Critical Theory. *Current Perspectives in Social Theory*. Volume 25.
  8. Frank A. G., Gills B. K., 1996, *The World Systems*. London: Routledge.
  9. Giddens A., 1994, *Modernity and Self-Identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press. In Tomlinson J., 2002, *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis.
  10. Giddens A., 2005, *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
  11. Giddens A., 1996, Globalization: a keynote address. UNRISD News. Nr. 15.
  12. Guehenno J. M., 1995, *The End of the Nation-State*. Minneapolis: University of Minnesota Press Practises. *Review of Public Personnel Administration*. Vol. 26. P. 52–73.
  13. Hall E. T., 1976, *Beyond Culture*. New York: Doubleday.
  14. Hannerz U., 1995, *Ti-ansnationat connections: Culture, people, places*. London: Rout ledge.
  15. Held D., 2002, *Demokratijos modeliai*. Vilnius: EURIMAS.
  16. Hirst P., Thompson G., 1996, *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge: Polity Press.
  17. Kluckhohn C., 1962, *Culture and Behavior*. Free Press of Glencoe.
  18. McMichael P., 2004, *Globalization: Myths and Realities*, In T. Roberts and A. Hite (eds), *From Modernization to Globalization: Perspectives on Development and Social Change*. Malden, MA: Blackwell.
  19. Morkūnienė J., 2003, *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
  20. Nierop T., 1994, *Systems and Regions in Global Politics: An Empirical study of Diplomacy, International Organization and Trade 1950–1991*. Chichester: John Wiley.
  21. Ohmae K., 1990, *The Borderless World*. London: Collins.
  22. Pedagogų rengimas Lietuvos Aukštosiose mokyklose darnaus vystymosi švietimo kontekste, 2006.
  23. Pinker S., 2002, *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature*. Penguin Boos. In Bilbokaitė I., 2010, Mokytojų reputacijos ir įvaizdžio raiška: mokinių asociatyvinio vertinimo aspektas. *Mokslas ir edukaciniai procesai*. Nr. 1 (210). T. II. P. 20–27.
  24. Poster M., 1989, *Critical Theory and Poststructuralism: In Search of a Context*. Cornell University Press.
  25. Prasad A., Prasad P., 2007, Mix, Flux and Flows: The Globalization of Culture and its Implications for Management and Organizations. *Journal of Global Business Issues*. Vol 1. Issue 2. P. 11–20.
  26. Rosenau J., 1997, *Along the Domestic-Foreign Frontier*. Cambridge: Cambridge University Press.
  27. Sassen S., 1996, *Losing Control? Sovereignty in n Age of Globalization*. New York: Columbia University Press.
  28. Searle J., 1995, *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press. In Bilbokaitė I., 2010, Mokytojų reputacijos ir įvaizdžio raiška: mokinių asociatyvinio vertinimo aspektas. *Mokslas ir edukaciniai procesai*. Nr. 1 (210). T. II. P. 20–27.
  29. Scheuerman W., 2010, *Globalization*. Prieiga per internetą: <<http://plato.stanford.edu>>.
  30. Tomlinson J., 2002, *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis.
  31. Trompenaars F., Fampden-Turner C., 1997, *Riding The Waves of Culture*. New York: McGraw-Hill.
  32. *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos*. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700.

INTERACTION BETWEEN SIMILARITIES AND DIFFERENCES OF CULTURE WITHIN THE CONTEXT OF GLOBALISATION

Ieva Bilbokaitė

Summary

Relevance of the survey. Interculturality and intercultural education from the approach of changes in the conception of nationality has become an important part within the context of the process of globalisation. In order to understand contemporary social processes and cultural differences, it is necessary to analyse meanings, attributed to the phenomenon of the globalisation. It is one of the most common objects of political, economic and cultural research as well as terms of the contemporary politics and science. Analysis of the change of cultures and expression of differences covers the study of scientific literature on themes of the global transformation, industry of cultures, cultural globalisation, inequality, sociology as well as anti-globalisation. It is important that the globalisation often functions as the synonym for this phenomenon: strive for the liberal policy in the world economics, the growing domination of life forms of the Western

politics, economics as well as the culture; spread of new technologies, unified society, where the most important causes of the main social conflicts are eliminated (Scheuerman, 2010).

Analysis of Lithuanian and foreign scientific literature revealed explanations of the concept of culture as well as attitudes, allowing stating that today different conception of the culture exists, when the order destruction becomes the norm, ensuring transformations. The culture is linked with the idea of the constant place, giving the meaning for life via aims, the totality of generalised factors, rules of behaviour, heritage, communication, social practices and ethos.

The revealed reasons of the cultural change within the context of globalising world supposes the conclusion, that the culture, under circumstances of globalisation, refuses own structures and overtakes other, based on links, homogenisation, reduction of the range dimension, constant process and cultural changes. These changes are affected by the new historical period, timeliness, expressed via dimensions of modernism as well as advance and the constant change, influenced by transformations, new forms of social derivatives, confrontation and conformism.

Key words: culture, globalisation, interculturality.

KULTŪROS PANAŠUMŲ IR SKIRTUMŲ SAŲVEIKA GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE

Ieva Bilbokaitė

Santrauka

Tarpkultūriškumas ir tarpkultūrinis ugdymas tautiškumo sampratos kaitos požiūriu tampa svarbus globalizacijos proceso kontekste. Siekiant suprasti dabartinius socialinius procesus bei kultūrų skirtumus, būtina išanalizuoti globalizacijos reiškiniui suteikiamas prasmes. Globalizacija dažniausiai funkcionuoja kaip sinonimas šiems fenomenams: liberalios politikos siekimas pasaulio ekonomikoje, augantis vakarietiškoji politika, ekonomikos bei kultūros gyvenimo formų dominavimas; naujų technologijų sklaida, unifikuota visuomenė, kurioje panaikinamos svarbiausios socialinių konfliktų priežastys (Scheuerman, 2010).

Kultūra globalizacijos sąlygomis atsisako savo struktūrų ir perima kitas, parentas ryšiais, homogenizacija, atstumo dimensijos redukcija, nuolatinis vyksmu bei kultūriniais pokyčiais. Šiuos pokyčius sąlygoja naujas istorinis tarpsnis, savalaikiškumo, išreiškiamo modernizmo bei pažangos dimensijomis, bei nuolatinis virsmas, sąlygojamas transformacijų, kaitos, naujų socialinių darinių formų, konfrontacijos bei konformizmo veiksmų.

Prasminiai žodžiai: kultūra, globalizacija, tarpkultūriškumas.

Įteikta 2012-09-25